

KRYSTIAN ZIAJA
Wydział Teologiczny, UO

Wybrane motywy biblijne z Ksiąg Jozuego i Sędziów w „Godzinkach o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny”¹

Chosen biblical motives of the books of Joshua and Judges in the “Hours about the Immaculate Conception of the Most Holy Virgin Mary”

Abstract

One of the para liturgical services that exist in the church life is “Hours about the Immaculate Conception of the Most Holy Virgin Mary”. Therefore, still actual problem is the question of biblical pictures understanding that appear in the service. The test of their explanation has not only a theoretical character but also a practical and a priestly one. The aim of the article is to cause better contents understanding of “Hours about the Immaculate Conception of the Most Holy Virgin Mary”, to emphasize their biblical variety. Following motives from the books of Joshua and Judges were taken into consideration:

1. The light from Gabaon (Joshua 10,10-13)
2. Gedeon's fleece (Judges 6,36-40)
3. Samson's honey slice (Judges 14,1-11).

After the discussion of the above mentioned three texts we may ascertain that the author of “Hours about the Immaculate Conception of the Most Holy Virgin Mary” with accurate aim refers the texts to the Most Holy Virgin Mary. Mary is “The light from Gabaon”, it showed people that he, whose mother she is, will make a salvation, the real victory that had been expected since Adam and Eve's times.

Moreover she is “The fleece of Gedeon” because God made her a wonderful exception as among people only she was not stained by a sin. Furthermore she is the slice of honey as inside her the one who is our Saviour and our best food was born.

The analysis of these biblical texts let us to see the enormous theological variety of “Hours about the Immaculate Conception of the Most Holy Virgin Mary”. It makes possible to catch an interesting interpretation of Mary's biblical pictures that seem to be very useful in a priest practice.

¹ Artykuł opublikowany w „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 63 (2010) 1, s. 79–92.

Keywords: “Hours about the Immaculate Conception of the Most Holy Virgin Mary”, Saviour Mother, The Most Holy Virgin Mary, Joshua, Gedeon, Samson, “Judge”, light, fleece, wool, honey, victory, food.

Abstrakt

Jednym z nabożeństw paraliturgicznych obecnym w życiu Kościoła są „Godzinki o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny”. W związku z tym wciąż aktualnym problemem pozostaje kwestia rozumienia zawartych w tym nabożeństwie obrazów biblijnych. Wydaje się, że są one nieczytelne dla współczesnego człowieka. Z tych też względów próba ich wyjaśnienia ma charakter nie tylko teoretyczny, ale i praktyczny – duszpasterski.

Celem artykułu jest wyjaśnienie treści „Godzinek”, podkreślenie ich biblijnego bogactwa. W tym przedłożeniu ograniczono się do omówienia trzech motywów: (1) światło z Gabaon (Joz 10,10-13); (2) runo Gedeona (Sdz 6,36-40); (3) plaster miodu Samsona (Sdz 14,1-11). Po ich analizie można stwierdzić, że autor „Godzinek” trafnie odniósł te bogate w przesłanie teksty biblijne do Najświętszej Maryi Panny. Maryja jest „światłem z Gabaon”, które wskazywało ludziom, że Ten, którego Ona jest Matką, dokona zbawienia, prawdziwego zwycięstwa oczekiwanego od czasów Adama i Ewy. Maryja jest „runem Gedeona”, bo Bóg dokonał w Niej cudownego wyjątku — spośród wszystkich ludzi tylko Ona nie została splamiona grzechem. Maryja jest „plastrem miodu”, gdyż z Niej narodził się Ten, który jest naszym najlepszym pokarmem, który jest naszym Zbawicielem.

Analiza tekstów Joz 10,10-13; Sdz 6,36-40; Sdz 14,1-11 pozwoliła dostrzec wielkie bogactwo teologiczne „Godzinek”, a także dała możliwość ciekawej interpretacji mariologicznej opisanych w nich wydarzeń biblijnych. Ma to szczególne znaczenie w praktyce duszpasterskiej.

Słowa kluczowe: „Godzinki”, Matka Zbawiciela, Najświętsza Maryja Panna, Eucharystia, Jozue, Gedeon, Samson, „Sędzia”, światło, runo, wełna, miód, zwycięstwo, pokarm.

Jednym z nabożeństw paraliturgicznych, z którym spotykamy się w życiu Kościoła, są „Godzinki o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny”². Za twórcę „Godzinek” w dzisiejszej formie uważa się Alfonsa Rodrigueza S.J. (1531–1617). Hymn tworzący rdzeń „Godzinek”, który wykorzystał A. Rodriguez, pochodzi z 1476 r.³ W 1615 r. „Godzinki” zostały zatwierdzone przez Stolicę Apostolską, a w 1616 r. wydano je w Rzymie. Przekładu na język polski dokonał nieznany jezuita z krakowskiego kościoła św. Barbary ok. 1620 r., a w 1625 r. ukazały się one drukiem⁴. J. Domański pisze: „(...) choć były one pochodzenia obcego, to przyswoiła je sobie dusza polska. Śpiewano je bardzo często i to nie tylko przed prymarią, ale też w pałacach i chatach, za pługiem i na polu bitwy”⁵.

² K. ZIAJA, *Motywy biblijne w Godzinkach o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny*, Lublin 1977 (mps. ss. 48).

³ A. KLAWEK, *Biblijne symbole maryjne*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” (1956), 224; J. KOPEĆ, *Godzinki*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. V, Lublin 1989, 1238–1240.

⁴ J. KOPEĆ, *Godzinki*, 1239.

⁵ *Niepokalane Poczęcie Najświętszej Maryi Panny*, w: B. PRZYBYLSKI (red.), *Gratia Plena Bogurodzica*, Poznań 1965, 212.

Zwyczaj śpiewania „Godzinek” jest kultywowany w wielu kościołach również w dobie współczesnej. Aktualnym problemem pozostaje więc kwestia rozumienia zawartych w tym nabożeństwie obrazów biblijnych⁶. Wydaje się bowiem, że są one nieczytelne dla współczesnego człowieka. Próba ich wyjaśnienia ma wobec tego charakter nie tylko teoretyczny, ale i praktyczny – duszpasterski. Celem niniejszego opracowania jest podkreślenie biblijnego bogactwa „Godzinek” oraz przybliżenie czytelnikowi ich treści. W tym przedłożeniu ograniczono się do omówienia trzech motywów: (1) światło z Gabaon (Joz 10,10-13); (2) runo Gedeona (Sdz 6,36-40); (3) plaster miodu Samsona (Sdz 14,1-11).

1. Światło z Gabaon (Joz 10,10-13)

10. A Pan napęłnił ich strachem na sam widok Izraela i zadał im wielką klęskę pod Gibeonem. Ścigano ich w stronę wzgórza Bet-Choron i bito aż do Azeki i Makkedy.

11. Gdy w czasie ucieczki przed Izraelem byli na zboczu pod Bet-Choron, Pan zrzucił na nich z nieba ogromne kamienie aż do Azeki, tak że wyginęli. I więcej ich zmarło wskutek kamieni gradowych, niż ich zginęło od miecza Izraelitów.

12. W dniu, w którym Pan podał Amorytów w moc Izraelitów, rzekł Jozue w obecności Izraelitów: Stań, słońce, nad Gibeonem! I ty, księżycu, nad doliną Ajjalonu!

13. I zatrzymało się słońce, i stanął księżyc, aż pomścił się lud nad wrogami swymi. Czyż nie jest to napisane w Księdze Sprawiedliwego: Zatrzymało się słońce na środku nieba i prawie cały dzień nie spieszyło do zachodu?

Wędrówka Izraelitów po pustyni zakończyła się wejściem do ziemi Kanaan. Na czele narodu izraelskiego stał Jozue – wybrany przez Boga na następcę Mojżesza⁷. Był on człowiekiem głębokiej wiary w to, że Bóg opiekuje się Izraelem i pomoże zdobyć ziemię obiecaną – Kanaan⁸. Z wyraźnego rozkazu Boga Mojżesz wkłada na Jozuego ręce, proklamując go przez ten gest swoim następcą⁹. Jozue staje na czele wojsk izraelskich i odnosząc sukcesy militarne, zdobywa Kanaan¹⁰. W wielu z nich można zauważyć cudowną ingerencję Boga. Do jednej z takich interwencji nawiązują „Godzinki” – do wydarzeń, które miały miejsce w czasie zdobywania Gibeonu¹¹. W czasie walki o to miasto doszło do zjawiska zwanego popularnie „zatrzymaniem słońca” przez Jozuego. Zdarze-

⁶ A. KŁAWEK, *Biblijne symbole maryjne*, 225.

⁷ K. PAURITSCH, *Josua*, w: A. GRABNER-HAIDER (red.), *Praktisches Bibel Lexikon*, Freiburg – Basel – Wien 1977, 593; J. NELIS, *Josue*, w: H. HAAG (red.), *Bibel Lexikon*, Leipzig 1969, 882–886; H. LANGKAMMER, *Josue*, w: TENŻE (red.), *Słownik biblijny*, Katowice 1982, 81.

⁸ S. ŁACH, *Księga Liczb (Pismo Święte Starego Testamentu)*, Poznań – Warszawa 1970, 150.

⁹ TENŻE, 241–243; M. NAVARRO PUERTO, *Księga Jozuego, Sędziów i Rut*, tłum. P. Rak, Kraków 1998, 45–50.

¹⁰ F. RIENECKER, G. MAIER, *Josue*, w: *Leksykon Biblijny* (Prymasowska Seria Biblijna 20), tłum. D. Irmińska, Warszawa 2001, 329–331.

¹¹ W LXX: Gabaon.

nie to przedłużyło dzień i dało zwycięstwo Izraelitom. Autor „Godzinek” nawiązuje do tego poprzez zwrot: „Witaj, światło z Gabaon, coś zwycięstwo dało”¹². Gdy mieszkańcy Gibeonu dowiedzieli się o klęsce Jerycha i Aj – pierwszych zdobytych przez Izraelitów miast na ziemi Kanaan, postanowili użyć podstęp. Przebrali się w zniszczone szaty i udając przybyszów z dalekiej krainy, przybyli do Jozuego, prosząc o zawarcie przymierza. Podstęp się udał i przymierze zostało zawarte. Jozue przysięgą zapewnił bezpieczeństwo ich życia i mienia. Poselstwo wróciło do Gibeonu, nie obawiając się klęski, którą mogli im zadać Izraelici. Wkrótce cała sprawa się wydała – okazało się, że przybysze „byli ludem sąsiednim i mieszkali wśród Izraela” (Joz 9,16). Jozue pozostał jednak wierny złożonej przysiędze. Mieszkańcy Gibeonu zostali przeznaczeni do określonych posług, m.in. w świątyni „uczynił ich Jozue drwalami i noszącymi wodę dla całej społeczności i dla ołtarza Pańskiego” (Joz 9,27). Kiedy książęta kanaanejscy dowiedzieli się o tym, że Gibeonici zawarli przymierze i pokój z Izraelitami, zorganizowali koalicję przeciw Gibeonowi i zaatakowali miasto. Mieszkańcy Gibeonu wezwali na pomoc Izraelitów, a ci od razu przystąpili do ataku i w dolinie Ajjalon z wojskami pięciu królów stoczyli bitwę. W czasie trwania walki rozpuściła się nadzwyczaj silna burza gradowa, która spowodowała straszliwy pogrom wśród uciekających wojsk amoryckich, „i więcej ich zmarło wskutek kamieni gradowych, niż ich zginęło od miecza synów Izraela” (Joz 10,11b). Bóg jako Pan natury jest sprzymierzeńcem wojsk izraelskich¹³. Natchniony redaktor, opisując przebieg bitwy, przytoczył cytaty z zaginionej poetyckiej Księgi Sprawiedliwego¹⁴, zbioru pieśni sławiących zwycięstwa bohaterów¹⁵: „Wstań słońce nad Gibeonem. I ty, księżycu, nad doliną Ajjalonu! I zatrzymało się słońce, i stanął księżyc, aż pomścił się lud nad wrogami swymi” (Joz 10,12-13). Wiersze te stanowią poetycki opis bitwy pod Gibeonem i są powtórzeniem przedstawionego wcześniej opisu walki w dolinie Ajjalon.

Prawie współczesny autorowi Księgi Jozuego – Homer, opisuje podobnie w *Odysei*, jak Pallas przedłuża noc Odyseuszowi i Penelopie: „I byliby kwilili do Jutrzenki złotej, lecz Pallas przedłużyła dla nich te pieszczoty. Bo okres nocy przeciągała i rydwan Eosy z Lampem i Faetonem nie wbiegł na niebiosy. Od brzegu oceanu ona go wstrzymała; I Eos blaski swoje nieprędko rozsiała” (23,184–188)¹⁶. W *Iliadzie* można znaleźć opis cudownej interwencji Zeusa, który „przy kitach ciemne rozciągnął obłoki”, aby Grecy mogli uratować siebie i wynieść z pola walki poległych¹⁷. Nikt nie bierze tych słów dosłownie. Również i poezję biblijną musimy inaczej oceniać i nie brać jej obrazowych wyrażeń jednoznacznie.

¹² Teksty z „Godzinek” zob. J. SIEDLECKI, *Śpiewnik kościelny*, Kraków 2005⁴⁰, 704–710.

¹³ F. NÖTSCHER, *Das Buch Josua*, w: TENŻE (red.), *Echter Bible. Altes Testament*, t. I, Würzburg 1955, 582.

¹⁴ Cytowana jest jeszcze w 2 Sm 1,18.

¹⁵ E.S. CETINA, *Księga Jozuego*, w: W.R. FARMER (red.), *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego*, tłum. E. Burska, Warszawa 2000, 444.

¹⁶ HOMER, *Odyseja*, Wrocław 1965, 368–369.

¹⁷ HOMER, *Iliada*, Wrocław 1950, 268.

Do zwrotów, których nie należy rozumieć dosłownie, zalicza się wyrażenia: „zatrzymało się słońce”, „stał księżyc”¹⁸. Mogą one być użyte w odniesieniu do słońca i księżyca w znaczeniu „zaćmiec się”, „przestać świecić”¹⁹. Tego rodzaju zjawisko mogło mieć miejsce podczas silnej burzy gradowej, co z kolei dawało złudzenie zatrzymania się słońca. Dzięki tej specjalnej ingerencji Jahwe Jozue zyskał czas, jak gdyby dzień stał się dwukrotnie dłuższy, i pokonał nieprzyjaciół²⁰. Były jeszcze inne próby tłumaczenia tego zjawiska. Sądzono, że zdarzyło się szczególnego rodzaju załamanie promieni słońca, tak że mogło ono już faktycznie zejść, lecz długo jeszcze trwały wieczorne, bardzo jasne zorze. Mógł też przytrafić się upadek meteorytu, połączony z nadzwyczajnym rozjaśnieniem nocy. Szukanie jednak wyjaśnień naukowych tekstu o „zatrzymaniu się słońca” nie jest rzeczą najważniejszą²¹. Nie wolno lekceważyć intencji autora, który chciał wyłącznie zaakcentować fakt, że Jahwe pomagał Izraelitom w walce²². Historyczna jest w tym opisie walka i zwycięstwo, a wzmianka o zatrzymaniu się słońca i księżyca ma charakter ekspresji literackiej²³.

Postać Jozuego przypomina nam Zbawiciela. Imię Jozue oznacza „Jahwe zbawia”. Po śmierci Mojżesza Jozue zostaje wyznaczony przez Boga na wodza narodu wybranego (Lb 27,11-23). Jozue był postacią wyróżniającą się, był wodzem w walce z Amalekitami (Wj 17,8-16), wyszedł wraz z Mojżeszem na górę Synaj: „Wstał więc Mojżesz i Jozue, jego pomocnik, i wystąpił Mojżesz na górę Bożą” (Wj 24,13). Zawsze pozostawał przy boku Mojżesza, dlatego zwany był „sługą Mojżeszowym” (Wj 17,9; Lb 11,28). W ten sposób przygotowywał się do przyszłych zadań, które powierzył mu Bóg. Zasadniczym zadaniem było zdobycie ziemi Kanaan. Kiedy Mojżesz, zgodnie z poleceniem Jahwe: „Weź Jozuego, syna Nuna, męża, w którym prawdziwie mieszka Duch, i włoż na niego swoje ręce”, włożył na niego ręce, Jozue otrzymał Ducha Bożego (Lb 27,18).

Jozue jako wódz i głowa narodu wybranego wprowadził Izraelitów do ziemi Kanaańczyków, by ją wziąć w dziedzictwo. Aby ją zdobyć, musiał stoczyć wiele walk z książętami tej ziemi. Izraelici nie walczyli jednak sami, pomagał im Bóg. Jego działanie było widoczne, kiedy siły przyrody stanęły na usługi Izraela, jak np. w bitwie pod Gibeonem. Dzięki interwencjom Boga Jozue „zbawił wybranych Bożych” z ręki Kanaańczyków. Jest on jednak tylko bladym cieniem przyszłego Wybawcy, który też nazwie się tym samym imieniem: „Jahwe zbawia”. Jezus Chrystus przez swoją śmierć, zmartwychwstanie i wniebowstąpienie dał prawdziwe zbawienie ludowi Bożemu.

¹⁸ Z. ZIÓŁKOWSKI, *Spotkanie z Biblią*, Poznań 1971, 620–621.

¹⁹ Por. Ha 3,11; Ps 18,8-16.

²⁰ S. STAŃCZYK, *Księga Jozuego. Wstęp – tłumaczenie – komentarz*, w: M. PETER, M. WOLNIEWICZ (red.), *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu – Biblia Poznańska*, Poznań 1973, 386.

²¹ M. PETER, *Wykład Pisma Świętego Starego Testament*, Poznań 1959, 225.

²² M.D. COOGAN, *Księga Jozuego*, w: R.E. BROWN, J.A. FITZMYER, R.E. MURPHY (red.), *Katolicki komentarz biblijny* (PSB 17), Warszawa 2001, 195.

²³ H.W. HERSBERG, *Die Bücher Josua, Richter, Ruth* (Das Alte Testament Deutsch, t. IX), Göttingen 1973, 73–74; R. DE VAUX, *Histoire ancienne d'Israël*, Paris 1971, 582.

Najświętsza Maryja Panna – tak blisko związana z Chrystusem od chwili, gdy stanął przed Nią wysłannik Boży i oznajmił Jej, że została wybrana na Matkę Zbawiciela – była „światłem”. „Światłem”, które wskazywało ludziom, że Ten, którego Ona jest Matką, dokona zbawienia – prawdziwego zwycięstwa, na które ludzkość z utęsknieniem oczekiwała od czasów Adama i Ewy. Pozwoliła zabłysnąć pełnym blaskiem temu „światłu z Gabon, co zwycięstwo dało”²⁴.

W zwycięstwie Jozuego dużą rolę odegrało przedłużenie dnia. W zwycięstwie Chrystusa nad szatanem i grzechem zasadniczą rolę odegrała Maryja – Ona była Jego Matką, brała udział w misteriach odkupieńczych Chrystusa²⁵. Sobór Watykański II uczy, że Maryja przy krzyżu „najgłębiej ze swym Jednorodzoną współcierpiała i z ofiarą Jego złączyła się matczynym duchem, z miłością godząc się, aby doznała ofiarniczego wyniszczenia żertwa z Niej zrodzona”²⁶.

2. Runo Gedeona (Sdz 6,36-40)

36. Rzekł więc Gedeon do Boga: Jeżeli naprawdę chcesz przeze mnie wybawić Izraela, jak to powiedziałeś,

37. pozwól, że położę runo wełny na klepisku; jeżeli rosa spadnie tylko na runo, a cała ziemia dokoła będzie sucha, będę wiedział, że wybawisz Izraela przeze mnie, jak powiedziałeś.

38. Tak uczynił. Kiedy rano wstał i ścisnął wilgotne runo, wycisnął z runa pełną czaszę wody.

39. I rzekł Gedeon do Boga: Nie gniewaj się na mnie, jeżeli przemówię jeszcze raz do ciebie. Pozwól, że jeszcze raz powtórzę doświadczenie z runem: niech rano będzie suche tylko samo runo, a niech na ziemi dokoła będzie rosa.

40. I Bóg sprawił to tej nocy: samo runo pozostało suche, a na ziemi była rosa.

Po długoletnich walkach pod przewodnictwem Jozuego Izraelici zdobyli ziemię Kanaan. Jozue, będący już w podeszłym wieku, otrzymuje wtedy polecenie od Boga, by podzielić kraj między poszczególne plemiona Izraela (Joz 13–19). Posłuszny Bogu – wykonuje to zadanie. Jozue, czując swoją bliską śmierć, nawoływał do wierności wobec Boga. Zwołał cały lud, aby mu przypomnieć o tym, co Izrael zawdzięcza swemu Panu. Po raz drugi Jozue przemówił w Sychem – tam zwołał lud i jego przełożonych, by im przedstawić dzieje Izraela, począwszy od czasów Abrahama. Ponownie napominał wszystkich, by pozostali wierni Bogu. Niedługo potem Jozue umarł (Joz 23–24).

²⁴ A. TRONINA, *Zawitaj Pani świata*, Niepokalanów 1995, 81.

²⁵ W. GRANAT, *Ku człowiekowi i Bogu w Chrystusie*, t. I, Lublin 1972, 503.

²⁶ SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucja o Kościele*, nr 58, Poznań 1968, 160–161.

Przez pewien okres lud był wierny Bogu, pamiętał o wielkich dobrodziejstwach, jakie mu On uczynił (Sdz 2,6-9). Wkrótce jednak synowie Izraela zaczęli czynić to, co „złe w oczach Jahwe i służyli Baalom” (Sdz 2,11). Przez to sprowadzili na siebie gniew Boga, zostali wydani na ucisk i na łup nieprzyjaciół. Bóg nie odszedł od swego narodu, któremu dał ziemię Kanaan, a wcześniej wyzwolił z Egiptu. Powołał specjalnych mężów, zwanych „sędziami”, których zadaniem było rządzić ludem izraelskim, bronić czystości wiary i wolności politycznej²⁷.

Jednym z „sędziów” rządzących narodem izraelskim był Gedeon²⁸. Każdego „sędziego” Bóg powoływał osobiście. Gedeon upewnił się o swym posłannictwie przez cud z runem owczym (ὁ πόκος), zwanym inaczej „runem Gedeona”²⁹. W Księdze Sędziów jest mowa o 12 „sędziach” – Otoniel, Ehud, Borah, Gedeon, Jefe i Samson zwani byli „sędziami większymi”; natomiast Tola, Jair, Szamgar, Ibson, Elon i Abdon są nazywani „sędziami mniejszymi”.

Do grupy wybitnych „sędziów” należy Gedeon, który pochodził z pokolenia Manasesa³⁰. Po zwycięstwie Debory nad Kanaanitami (Sdz 4,1-22) Izrael pozostał przez pewien czas wierny Bogu. Wkrótce jednak na nowo popadł w bałwochwalstwo, tak że Bóg zesłał nań nowy ucisk. Madianici, z którymi walczyli Izraelici już za życia Mojżesza (Lb 31,1-12), zaczęli napadać na ziemię Izraela. Wypasali swoimi wielbłądami i owcami pastwiska oraz zasiewy izraelskie, zagarniali także ich trzody. To spustoszenie kraju spowodowało wzmożenie błagalnych modlitw do Jahwe. Bóg, wysyłając Anioła: „I ukazał mu się Anioł Pański. Pan jest z tobą – rzekł mu – dzielny wojownik” (Sdz 6,12), powołał Gedeona³¹. Ten prosi o znak, aby upewnić się o boskiej tożsamości swego rozmówcy i pomocy Bożej podczas toczonych walk³². Pewność taką daje Bóg albo poprzez sny (Sdz 7,9-15), albo przez znaki namacalne – jak te, o które poprosił Gedeon³³. Tym podwójnym znakiem były runo i rosa³⁴. Runo wełniane, które służyło ludziom Wschodu za ubranie lub przykrycie (Sdz 4,18), miało nasiąknąć wodą, bardziej niż ziemia. Rosa przychodzi „z nieba” (Pwt 33,13), daje ulgę ciałom i duszom w gorącym okresie żniw.

Pierwszy znak polega na tym, że runo jest nasyczone rosą, podczas gdy ziemia pozostaje sucha, a Gedeon wyciska wodę z runa i napełnia nią czaszę³⁵. Po krótkim

²⁷ *Sąd*, w: *Słownik symboliki biblijnej* (Prymasowska Seria Biblijna 20), L. RYKEN, J.C. WILHOIT, TREMPER LONGMAN III (red.), tłum. Z. Kościuk, Warszawa 2003, 892.

²⁸ G. HERRGOTT, *Gideon-Jerubbaal*, w: A. GRABNER-HAIDER (red.), *Praktisches Bibel Lexikon*, 420–421; A. VAN DEN BORN, *Gideon*, w: H. HAAG (red.), *Bibel Lexikon*, 589–590; H. LANGKAMMER, *Gedeon*, w: TENŻE (red.), *Słownik biblijny*, 61.

²⁹ M. NAVARRO PUERTO, *Księga Jozuego, Sędziów i Rut*, 115–117.

³⁰ F. RIENECKER, G. MAIER, *Gedeon*, w: *Leksykon biblijny*, 244–245.

³¹ F. NÖTSCHER, *Das Buch der Richter*, w: TENŻE (red.), *Echter Bibel. Altes Testament, 1*, Würzburg 1955, 648–649; por. Łk 1,28.

³² *Wełna*, w: *Słownik symboliki biblijnej* (Prymasowska Seria Biblijna 20), 1075.

³³ M. O'CONNOR, *Księga Sędziów*, w: R.E. BROWN, J.A. FITZMYER, R.E. MURPHY (red.), *Katolicki komentarz biblijny*, 224.

³⁴ H.W. HERSBERG, *Die Bücher Josua, Richter*, 194.

³⁵ F. NÖTSCHER, *Das Buch der Richter*, 651.

namyśle prosi o jeszcze jeden znak, bardziej przekonujący, gdyż wschodzące słońce mogło bardzo dobrze wysuszyć ziemię, a gęste runo wełniane pozostało nadal przesycone rosą. Gedeon zwraca się z wielkim szacunkiem do Boga, prosząc, by zaszło zjawisko przeciwne: runo suche, a ziemia pokryta rosą. Tym razem będzie to znak niewątpliwy, dostrzegalny dla wszystkich – Jahwe chce przez Gedeona uwolnić Izrael. Bóg wysłuchuje prośby – modlitwy Gedeona, udziela mu swojej łaski³⁶. Gedeon prosi Boga w dobrej woli, jego zachowanie jest zgodne z mentalnością ówczesnych, nie zachodzi więc potrzeba usprawiedliwienia go z tego, że kusił Boga³⁷. Gedeon, posłuszny Bogu, ogranicza do trzystu liczbę swoich żołnierzy mających walczyć z Madianitami. Z tą garstką uderza na Madianitów i odnosi zwycięstwo. Madianicy w popłochu opuszczają ziemię izraelskie. To wydarzenie ukazuje, że zwycięstwa nad wrogami odnosi się nie tyle przy pomocy ludzkich sił, strategii, ale dzięki temu, że Bóg błogosławi naszym, choćby najmniejszym, wysiłkom³⁸. Zwycięstwo Gedeona było jednym z najwspanialszych w historii Izraela. Ofiarowano mu godność królewską, której jednak nie przyjął, mówiąc: „Nie ja będę panował nad wami ani też mój syn, Jahwe będzie panował nad wami” (Sdz 8,23). Gedeon spełniał władzę sędziowską przez czterdzieści lat.

Autor „Godzinek”, nawiązując do znaku, o który prosi Gedeon, porównuje Maryję do „runa Gedeona”³⁹. Cudowność wyjątku, jakiego dokonał Bóg z runem, nasycając go rosą, to znów zostawiając go suchym, jest obrazem Najświętszej Maryi Panny. Jest symbolem Jej Niepokalanego Poczęcia, czyli również cudownego wyjątku dokonanego przez wszechmoc Bożą. Spośród wszystkich ludzi tylko Ona jedna nie została splamiona grzechem. Nazywa się Ją Bezgrzeszną, a św. Łukasz w swojej Ewangelii notuje słowa wysłannika Bożego, które potwierdzają Jej bezgrzeszność: „Bądź pozdrowiona, pełna łaski, Pan z Tobą” (Łk 1,28)⁴⁰.

3. Plaster miodu Samsona (Sdz 14,1-11)

1. Samson zstąpił do Timny i ujrzał tam kobietę wywodzącą się z córek filistyńskich.
2. Wróciwszy, tak oznajmił swemu ojcu i matce: W Timnie ujrzałem wśród córek filistyńskich pewną kobietę. Weźcie mi ją teraz za żonę!

³⁶ *Wetna*, w: *Słownik symboliki biblijnej*, 874–875.

³⁷ A. GELIN, *Le livres des Juges* (Le Saint Bibie III), Paris 1949, 207–208.

³⁸ T.L.J. MAFICO, *Księga Sędziów*, w: W.R. FARMER (red.), *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego*, 465.

³⁹ A. TRONINA, *Zawitaj Pani świata*, 46–47.

⁴⁰ F. BOVON, *Das Evangelium nach Lukas* (Evangelisch-Katholischer Kommentar zum Neuen Testament III/1), Zürich – Neukirchen-Vluyn 1989, 73–74; W. RADL, *Das Evangelium nach Lukas*, t. I, Freiburg – Basel – Wien 2003, 60–61.

3. Rzekł mu jego ojciec i matka: Czyż nie ma kobiety pomiędzy córkami twoich braci i w całym twoim narodzie, żeś poszedł szukać żony wśród nieobrzezanych Filistynów? Samson odpowiedział swemu ojcu: Weźcie mi tę, gdyż spodobała się moim oczom.
4. Rodzice jego nie wiedzieli, że to pochodziło od Pana, który szukał słusznego powodu do sporu z Filistynami, albowiem Filistyni panowali w tym czasie nad Izraelitami.
5. Udał się więc Samson wraz z ojcem swoim i matką do Timny, a gdy się zbliżał do winnic Timny, oto młody lew, rycząc, stanął naprzeciw niego.
6. Wówczas opanował go duch Pana, tak że lwa rozdarł, jak się koźle rozdziera, chociaż nie miał nic w ręku. Jednak nie zdradził się wobec swego ojca i matki z tego, co uczynił.
7. Kiedy przyszedł na miejsce, rozmawiał z ową kobietą i spodobała mu się.
8. Gdy po jakimś czasie Samson wracał, by wziąć ją za żonę, zboczył, by obejrzeć padlinę lwa, a oto rój pszczół i miód znalazły się w padlinie.
9. Wziął go więc do ręki i jadł, a gdy przyszedł do swego ojca i matki, dał im także, aby jedli, nie mówiąc im jednak, że miód zebrał z padliny lwa.
10. Następnie jego ojciec poszedł do owej kobiety i sprawiono Samsonowi wesele, które trwało siedem dni, bo taki mieli zwyczaj młodzieńcy.
11. Ponieważ jednak obawiano się go, wybrano trzydziestu towarzyszy, którzy przy nim byli.

Samson, podobnie jak Gedeon, był jednym z „sędziów” izraelskich⁴¹. Pochodził z pokolenia Dan, z miejscowości Sorea (Sdz 13,1-25). Wstąpił się w walkach przeciw Filistynom (Sdz 15,1-16). Władzę „sędzięgo” sprawował dwadzieścia lat (Sdz 15,20). Jego biografia obfituje w cudowne wydarzenia. Już narodzenie poprzedzone było nadzwyczajnymi okolicznościami – zwiastowaniem, ofiarą złożoną przez Manoacha, ojca Samsona (13,1-23). Żona Manoacha była kobietą nieplodną, nie wydała na świat potomka. Gdy Izraelici wskutek swego złego postępowania popadli w niewolę filistyńską, Jahwe wysłał swego Anioła do Sorea, do żony Manoacha, by jej oznajmić, że choć dotychczas nie rodziła, stanie się matką chłopca⁴². Chłopiec ten będzie Bożym nazirejczykiem, obdarzonym przez Boga niezwykłą siłą fizyczną, sprytem i przebiegłością (Sdz 13,5)⁴³. Zewnętrzzną oznaką wyboru przez Boga były nieobcinane od urodzenia włosy. W tych nieobcinanych włosach tkwiła jego nadzwyczajna siła: „Głowy mojej nie dotknęła nigdy brzytwa, albowiem od łona matki jestem Bożym nazirejczykiem. Gdyby mnie ogolono, siła moja odejdzie, osłabnę i stanę się zwykłym człowiekiem” (Sdz 16,17).

⁴¹ L. THUM, *Samson*, w: H. HAAG (red.), *Bibel Lexikon*, 1593–1594; A. BAUM, *Samson*, w: A. GRABNER-HAIDER (red.), *Praktisches Bibel Lexikon*, 1011; *Samson*, w: *Słownik symboliki biblijnej*, 890–891; F. RIENECKER, G. MAIER, *Samson*, w: *Leksykon biblijny*, 720–721; H. LANGKAMMER, *Samson*, w: TENŻE (red.), *Słownik biblijny*, 104.

⁴² T.L.J. MAFICO, *Księga Sędziów*, 468.

⁴³ Nazirejczyk – Nazireat (hebr.: *nazir* – „poświęcony, wybrany”). Człowiek wybrany przez Boga, zobowiązany do przestrzegania dodatkowych przepisów określonych w Prawie (Sdz 13,5.14; 1 Sm 1,11). Nazwa ślubu składanego przez niektórych Izraelitów. Polegał on na powstrzymaniu się przez pewien określony czas od strzyżenia włosów, picia wina i na spełnianiu określonych w Księdze Liczb (6,1-21) praktyk religijnych.

Gdy Samson podrośł, spodobała mu się kobieta filistyńska, którą zobaczył w Timnie. Zwrócił się do rodziców z prośbą, by pozwolili mu pojąć ją za żonę. Ci początkowo sprzeciwiali się, bo nie chcieli ożenić syna z kobietą filistyńską, wywodzącą się z wrogiego narodu, potem jednak ulegli synowi i udali się z nim do opanowanej przez Filistynów Timny (Sdz 14,3). W drodze Samson stoczył walkę z lwem – rozprawił się z lwem, jakby miał do czynienia z koźlęciem. Dokonał tego wyczynu dzięki „duchowi Jahwe” (Sdz 14,6), który napęłnił go nadzwyczajną siłą⁴⁴. Następnie Samson spotkał się z ową kobietą i ponownie wrócił do domu rodzinnego. Po pewnym czasie idąc ponownie do Timny, aby poślubić ukochaną przez siebie kobietę, Samson zboczył z drogi i poszedł zobaczyć padlinę lwa. Tam znalazł już tylko jego szkielet.

Słońce, szakale i ptactwo przyczyniło się do szybkiego zniknięcia ciała. W wysuszonym szkielecie lwa osiadł dziki rój pszczoł. Może to trochę dziwne miejsce osiedlania się tychże owadów, ale wydaje się, że nie niemożliwe. Starożytność izraelska nie uprawiała hodowli pszczoł, jak to robili Hetyci, ale miód dzikich pszczoł był ogromnie ceniony i łącznie z mlekiem charakteryzował bogactwo kraju, uprawiającego hodowlę zwierząt⁴⁵. O miodzie mówią również inne księgi Pisma Świętego⁴⁶. Występuje on jako środek do słodzenia pokarmów, stąd pochodzi powiedzenie: „Słodki jak miód” (Ez 3,3); „Pamięć o mnie jest słodsza nad miód, a posiadanie mnie – nad plaster miodu” (Syr 24,20); „Cenniejsze niż złoto, niż złoto najczystsze, a słodsze od miodu płynącego z plastra” (Ps 19,11)⁴⁷. Miód bywa używany także jako samodzielny pokarm: „Śmietanę i miód spożywać będzie” (Iz 7,15a)⁴⁸.

Samson, gdy zobaczył miód (τό μέλι), zaczął go jeść. Zaniósł go też swoim rodzicom, aby i oni zjedli (Sdz 14,9)⁴⁹. Nie powiedział im nic o pochodzeniu miodu. Milczenie to było podyktowane późniejszą zagadką, zadaną Filistynom w trakcie trwania wesela. Zagadka brzmiała: „Z tego, który pożera, wyszło to, co się spożywa; a z mocnego wyszła słodycz” (Sdz 14,14). Filistyni nie potrafili jej rozwiązać⁵⁰. Poprosili żonę Samsona, aby ta dowiedziała się, jakie jest jej rozwiązanie. Samson uległ jej natrętnym pytaniom i zdradził rozwiązanie zagadki. Ona z kolei podała to rozwiązanie synom swego narodu, którzy przekazali je Samsonowi: „Cóż słodsze niż miód, a coś mocniejszego niż lew”

⁴⁴ F. NÖTSCHER, *Das Buch der Richter*, 678.

⁴⁵ *Miód*, w: *Słownik symboliki biblijnej*, 527–528; *Miód*, w: *Słownik tła Biblii* (Prymasowska Seria Biblijna 26), J.I. PACKER, M.C. TENNEY (red.), Warszawa 2007, 399–400; F.H. WIGHT, *Obyczaje krajów biblijnych*, tłum. R. Piotrowski, Warszawa 1998, 45–46; H. LANGKAMMER, *Miód*, w: TENŻE (red.), *Słownik biblijny*, 104; K. PAURITSCH, *Milch u. Honig*, w: A. GRABNER-HAIDER (red.), *Praktisches Bibel Lexikon*, 755; H. HAAG, *Das Land der Bibel*, Stuttgart 2000, 43, 52.

⁴⁶ J.J. PILICH, *Słownik kultury biblijnej*, tłum. M. Zamora, B. Śliwińska, Częstochowa 2004, 101; A. BORN, *Honig*, w: H. HAAG (red.), *Bibel Lexikon*, 759–760.

⁴⁷ Syr 49,1; Ps 119,103; Ap 10,9–11.

⁴⁸ 1 Sm 14,25–27; 2 Sm 17,29.

⁴⁹ Pwt 32,13; 1 Sm 14,25–27; Ps 81,17; Mt 3,4 i paralele.

⁵⁰ H.W. HERSBERG, *Die Bücher Josua, Richter, Ruth*, 229–230.

(Sdz 14,18)⁵¹. Samson zrozumiał, że został zdradzony przez swoją żonę, opuścił ją i udał się do domu swego ojca. Gdy po kilku dniach przyszedł odwiedzić żonę, dowiedział się od jej ojca, że już została oddana innemu mężczyźnie za małżonkę⁵². Od tej chwili Samson rozpoczął walkę z Filistynami.

Filistyni zamieszkiwali urodzajną, wydającą obfite plony, ziemię Szefera. Gdy przygotowywali się do zebrania dojrzałego zboża ze swoich pól, Samson postanowił zniszczyć ich zasiewy. Nałapał trzysta lisów (Sdz 15,4) i przy ich pomocy pochodniami podpalił zboże, winnice i gaje oliwne. Taki był wówczas zwyczaj prowadzenia wojny – bez miłosierdzia pustoszone ziemię nieprzyjacielską, żeby wygłodzić jej mieszkańców (Sdz 6,3-4)⁵³.

Samson udał się następnie do grotty w Etam, Filistyni zaś wkroczyli na ziemię pokolenia Judy, aby go pojmać. Wtedy mieszkańcy Judy przyszli licznie do grotty w Etam, aby wydać Samsona Filistynom. Samson dał się im związać i zaprowadzono go przed wojska filistyńskie. Gdy usłyszał triumfalne okrzyki Filistynów, uwolnił się, potargawszy powrozy, którymi był związany, i znalezione osłą szczęką rozgromił Filistynów⁵⁴. Po tym czynie Samson sprawował sądy nad Izraelem przez okres dwudziestu lat (Sdz 15,8-20).

Sukcesy, które odnosił nad Filistynami, zostały zahamowane przez miłość do kobiety imieniem Dalila, która mieszkała w dolinie Sorek (Sdz 16,4). Przychodzili do niej władcy filistyńscy, prosząc ją, by dowiedziała się, w czym tkwi siła Samsona, ponieważ chcieli go zgładzić. Samson trzykrotnie wprowadzał Dalilę w błąd, w końcu jednak zdradził jej tajemnicę swej siły, oznajmiając, że pochodzi ona z jego niestrzyżonych włosów (Sdz 16,5-21)⁵⁵. Dalila, gdy dowiedziała się o tym, kazała śpiącemu Samsonowi ostrzyć głowę i wydała go w ręce Filistynów, którzy związawszy go łańcuchem, wylupili mu oczy i zamknęli w więzieniu. Samsonowi przebywającemu długi czas w więzieniu włosy zaczynały odrastać. Przyprowadzony z więzienia na salę biesiadną, gdzie miał zabawiać uczujących, prosił Boga, by mu jeszcze raz przywrócił dawną moc⁵⁶. Samson ujął słupy, na których wspierał się dom, zatrzęsł nim i dom runął, grzebiąc Samsona oraz zebranych Filistynów. Zemsta więc była przyczyną śmierci Samsona⁵⁷.

Z opowiadań związanych z Samsonem wypływa głęboki religijno-moralny sens: niepokonana namiętność niszczy największą siłę, a niekwestionowanemu bohaterowi, który jako poświęcony Bogu do wielkich rzeczy był powołany, przynosi

⁵¹ A. TRONINA, *Zawitaj Pani świata*, 48–49.

⁵² *Tamże*, 230–231.

⁵³ F.H. WIGHT, *Obyczaje krajów biblijnych*, 254–255.

⁵⁴ M. O'CONNOR, *Księga Sędziów*, w: R.E. BROWN, J.A. FITZMYER, R.E. MURPHY (red.), *Katolicki komentarz biblijny*, 230.

⁵⁵ *Włosy*, w: *Słownik symboliki biblijnej*, 1108–1109.

⁵⁶ M. O'CONNOR, *Księga Sędziów*, 231.

⁵⁷ *Zemsta*, w: *Słownik symboliki biblijnej*, 624.

śmierć i upadek⁵⁸. To, co stało się z Samsonem, było nauką i zachętą dla Izraelitów, by porzucili grzechy i trwali przy Bogu jako przy jedynym prawdziwym wybawcy i królu⁵⁹.

Autor „Godzinek” nawiązując do jednej ze scen z życia Samsona – do zabicia lwa i znalezienia po pewnym czasie w jego szkielecie miodu (Sdz 14,5-11) – dokonał porównania Maryi do „plastra miodu”. Biorąc to pod uwagę, można prawdopodobnie widzieć w plastrze symbol Maryi, w miodzie – Chrystusa. Z Maryi dzięki wszechmocy Boga narodził się Jezus, który jest najlepszym pokarmem, jakby pewnego rodzaju „słodyczą”, bo został w Eucharystii. Maryja karmi Jezusem, który jest Zbawicielem. Przyjście Jezusa na świat było zagadką dla ludzi oczekujących Jego narodzenia. Maryja przez swoje „tak” rozwiązała ją dla wszystkich pokoleń ludzkich. „Tyś plastr miodu Samsona” – jest to obraz Matki Najświętszej, który autor „Godzinek” nakreślił na tle życia jednego z „sędziów” Izraela.

Te trzy scharakteryzowane teksty biblijne pozwalają dostrzec wielkie bogactwo teologiczne „Godzinek”. Można stwierdzić, że ich autor trafnie odniósł je do Najświętszej Maryi Panny. Maryja jest „światłem z Gabaon”, które wskazywało ludziom, że Ten, którego Ona jest Matką, dokona zbawienia – prawdziwego zwycięstwa oczekiwanego od czasów Adama i Ewy. Maryja jest „runem Gedeona”, bo Bóg dokonał w Niej cudownego wyjątku – spośród wszystkich ludzi tylko Ona nie została splamiona grzechem. Maryja jest „plastrem miodu”, gdyż z Niej narodził się Ten, który jest naszym najlepszym pokarmem, który jest Zbawicielem⁶⁰.

⁵⁸ T.L.J. MAFICO, *Księga Sędziów*, 468; J. JELITO, *Historia czasów Starego Testamentu*, Poznań – Warszawa 1961, 180–181.

⁵⁹ M. PETER, *Wykład Pisma Świętego*, Poznań 1959, 233–234.

⁶⁰ Maryja jest także „Tęczą” (Rdz 9,8-17); „Krzakiem Mojżesza” (Wj 3,2); „Arką Przymierza” (Wj 25,10); „Różdżką Aarona” (Łb 17,16-26); „Gwiazdą z Jakuba” (Łb 24,17).